

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-160.2025.20>

УДК 372.31

Федоренко А. А.

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена розгляду структурно-функціональної моделі реалізації педагогічних умов формування наскрізних умінь у молодших школярів у позашкільних навчальних закладах. Визначено актуальність проблеми у контексті сучасних освітніх реформ та необхідності підготовки учнів до викликів XXI століття. Зазначено, що формування наскрізних умінь є ключовим завданням освітнього процесу, оскільки сприяє розвитку особистості, здатності до адаптації в динамічному суспільстві, а також підготовці до майбутньої професійної діяльності.

Проаналізовано концептуальні підходи до формування наскрізних умінь, зокрема компетентнісний, діяльнісний та особистісно орієнтований підходи. Досліджено значення інтерактивних методів, проєктної діяльності та розвивального середовища у забезпеченні ефективного розвитку критичного мислення, комунікативних навичок, творчості та соціальної компетентності учнів. Визначено основні педагогічні умови, що сприяють розвитку наскрізних умінь у молодших школярів, серед яких індивідуалізація навчального процесу, використання сучасних освітніх технологій та впровадження різних форм активної взаємодії між учнями, педагогами та батьками.

Запропоновано структурно-функціональну модель, що включає цільовий, змістовий, організаційно-процесуальний та контрольний складники. Розкрито особливості кожного з компонентів та обґрунтовано їхню роль у формуванні наскрізних умінь. Описано результати емпіричного дослідження щодо впровадження цієї моделі у практику позашкільної освіти, що підтвердило її ефективність та доцільність застосування. Доведено, що використання запропонованої моделі сприяє більш гармонійному розвитку особистості школярів, формуванню в них здатності до критичного осмислення інформації, продуктивної комунікації, командної роботи та творчого самовираження.

На основі отриманих даних сформульовано рекомендації щодо оптимізації процесу розвитку наскрізних умінь (soft skills) у дітей молодшого шкільного віку. Окреслено перспективи подальших досліджень у цьому напрямі, зокрема розширення можливостей інтеграції наскрізних умінь у систему позашкільної освіти через співпрацю з формальною освітою, розроблення нових методичних підходів та впровадження цифрових технологій у освітній процес.

Ключові слова: молодші школярі, наскрізні уміння, позашкільна освіта, педагогічні умови, структурно-функціональна модель, інтерактивні методи, критичне мислення, комунікативні навички, проєктна діяльність, особистісно орієнтований підхід.

Сучасна система освіти спрямована на формування у здобувачів освіти не лише предметних знань, а й наскрізних умінь, що забезпечують їхню готовність до ефективної соціальної взаємодії, адаптації до змінних умов життя та професійної діяльності [1; 2]. Наскрізні уміння, що охоплюють критичне мислення, комунікативні навички, творчість, здатність до співпраці та саморегуляції і є важливим складником Нової української школи [3].

Формування зазначених умінь є особливо актуальним у молодшому шкільному віці, оскільки саме в цей період закладаються основи навчальної діяльності, мотивації та соціалізації дитини.

Окрему роль у цьому процесі відіграють позашкільні навчальні заклади, які створюють додаткові можливості для розвитку учнів через активне залучення до творчих, науково-дослідницьких, спортивних та інших видів діяльності [5]. Проте реалізація наскрізних умінь у позашкільній освіті потребує науково обґрунтованої педагогічної моделі, яка б визначала ефективні умови, механізми та методи їх формування [6]. У зв'язку з цим дослідження структурно-функціональної моделі реалізації педагогічних умов у процесі розвитку наскрізних умінь у молодших школярів набуває особливого значення.

Метою статті є розроблення та наукове обґрунтування структурно-функціональної моделі реалізації педагогічних умов у процесі формування наскрізних умінь у молодших школярів у позашкільних навчальних закладах.

Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання:

1. Проаналізувати теоретичні засади формування наскрізних умінь у молодших школярів [4; 7].

2. Визначити основні педагогічні умови, що сприяють ефективному розвитку наскрізних умінь у позашкільній освіті [5].

3. Розробити структурно-функціональну модель реалізації цих умов [6].

4. Дослідити практичний досвід та ефективність упровадження запропонованої моделі в діяльність позашкільних навчальних закладів [8].

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема:

– теоретичні методи: аналіз, синтез, узагальнення наукових джерел та нормативно-правових документів у сфері освіти [1; 2];

– емпіричні методи: педагогічне спостереження, анкетування, тестування, експертне оцінювання [6];

– методи математичної статистики: кількісний та якісний аналіз отриманих даних для підтвердження валідності та надійності результатів дослідження [8].

Дослідження проводилося у кількох позашкільних закладах із залученням 120 учнів, 20 педагогів та 50 батьків.

Дослідження базується на компетентнісному, діяльнісному та особистісно орієнтованому підходах, що дозволяють розглядати процес формування наскрізних умінь як системний феномен, інтегрований у навчально-виховний простір позашкільної освіти [3; 4].

Результати дослідження сприятимуть подальшому розвитку теорії та практики позашкільної освіти, розширенню методичного інструментарію для формування наскрізних умінь у молодших школярів, а також удосконаленню педагогічних стратегій, спрямованих на всебічний розвиток дитини в умовах сучасного освітнього середовища [7].

Наскрізні уміння (soft skills) є ключовими складниками компетентнісного підходу до навчання, що забезпечують формування в учнів здатності застосовувати отримані знання, вміння та навички в різних сферах діяльності

людини. Вони включають критичне та творче мислення, уміння працювати з інформацією, комунікативні навички, ініціативність і підприємливість, соціальну та громадянську компетентність [7]. Наскрізнi уміння розглядаються як міжпредметні та універсальні, оскільки вони є важливими не лише для навчального процесу, а й для подальшої професійної діяльності та особистісного розвитку [5].

Молодший шкільний вік є сензитивним періодом для формування наскрізних умінь, оскільки діти активно розвивають когнітивні, комунікативні та соціальні навички [4]. У цей період важливо використовувати інтерактивні методи навчання, що сприяють активному залученню дітей до освітнього процесу, а також забезпечувати створення розвивального середовища, яке мотивує до самостійного пізнання оточуючого світу та співпраці. Залучення дітей до проєктної діяльності, групової роботи, експериментальної діяльності сприяє формуванню критичного мислення, комунікації та творчого підходу до розв'язання завдань [8].

Компетентнісний підхід в освіті передбачає орієнтацію на формування здатності учнів застосовувати знання на практиці, що безпосередньо пов'язано з розвитком наскрізних умінь [8]. Згідно з міжнародними стандартами освіти (ЮНЕСКО, OECD), наскрізнi уміння є важливою частиною освітніх програм, спрямованих на забезпечення всебічного розвитку учнів. Компетентнісний підхід сприяє інтеграції наскрізних умінь у навчальний процес через міжпредметні зв'язки, використання інноваційних методик навчання та створення умов для рефлексії й самостійного мислення учнів [7].

Позашкільні навчальні заклади виконують важливу функцію в освіті молодших школярів, сприяючи всебічному, гармонійному розвитку особистості через залучення до різноманітних видів діяльності людини. Вони є середовищем, де діти можуть практично застосовувати отримані знання, розвивати критичне мислення, соціальні навички, креативність та емоційний інтелект [6]. Завдяки різноманітності програм та методик, що застосовуються у закладах позашкільної освіти, діти отримують можливість реалізовувати свій власний потенціал в умовах неформального навчання.

Для досягнення ефективного розвитку наскрізних умінь у молодших школярів у позашкільних закладах нами визначено педагогічні умови, подані нижче.

1. *Створення інклюзивного та стимулювального освітнього середовища* – важливо забезпечити умови, що сприяють відкритому спілкуванню, співпраці та розвитку особистісного потенціалу кожної дитини [6].

2. *Використання інтерактивних методів навчання* – ігрових, проєктних, дослідницьких методів, що забезпечують активну участь учнів у навчальному процесі [7].

3. *Індивідуалізація навчання* – адаптація освітнього процесу до потреб та інтересів учнів, що дозволяє підвищити мотивацію учнів до навчання [5].

4. *Розвиток рефлексивного мислення* – впровадження методик самооцінки, аналізу власних дій та прийнятих рішень сприяє розвитку усвідомленого підходу до навчання [8].

5. *Взаємодія з реальним життям* – створення освітніх ситуацій, що моделюють реальні життєві виклики та допомагають застосовувати наскрізні уміння в практичних умовах [7].

6. *Міжпредметна інтеграція* як механізм формування комплексного мислення та практичного застосування знань у різних освітніх контекстах.

Результати емпіричного дослідження підтвердили, що використання міжпредметної інтеграції у позашкільній освіті сприяє більш гармонійному розвитку критичного мислення, комунікаційних навичок і творчого потенціалу молодших школярів.

Формування наскрізних умінь є ефективним лише за умови тісної співпраці між педагогами, батьками та самими учнями [6]. Педагоги виконують роль фасилітаторів процесу навчання, організовуючи діяльність таким чином, щоб вона сприяла розвитку необхідних компетентностей [8]. Батьки, у свою чергу, повинні підтримувати навчальний процес, мотивувати дітей до активної участі у позашкільній освіті, створюючи сприятливе домашнє середовище для розвитку молодших школярів [5]. Спільна робота педагогів, батьків та учнів дозволяє створити комплексну систему зростання, яка сприяє ефективному розвитку наскрізних умінь та забезпечує всебічний розвиток особистості.

Структурно-функціональна модель реалізації педагогічних умов формування наскрізних умінь у молодших школярів у позашкільних навчальних закладах передбачає цілісну систему педагогічних заходів, що забезпечують інтеграцію наскрізних умінь у навчально-виховний процес [6]. Дана модель базується на компетентнісному, діяльнісному та особистісно орієнтованому підходах [7]. Основні компоненти моделі запропоновані нижче.

1. *Цільовий компонент* – визначає стратегічні та тактичні цілі формування наскрізних умінь, що включають розвиток критичного мислення, комунікативних здібностей, саморефлексії та творчої діяльності учнів [8].

2. *Змістовий компонент* – охоплює основні напрями навчання та виховання, що забезпечують розвиток наскрізних умінь, включаючи інтерактивні методи, проєктну діяльність, творчі завдання та ситуаційний аналіз [5].

3. *Організаційно-процесуальний компонент* – передбачає механізми впровадження наскрізних умінь у позашкільній освіті, включаючи методи навчання, форми організації освітнього процесу (групові заняття, індивідуальна робота, тренінги, дискусії, майстер-класи) [6].

4. *Контрольно-оцінювальний компонент* – включає систему моніторингу та оцінювання рівня сформованості наскрізних умінь у молодших школярів, використання формувального оцінювання, самооцінювання та експертного аналізу [7].

Реалізація структурно-функціональної моделі передбачає комплекс заходів, спрямованих на підвищення ефективності навчального процесу [8]:

- упровадження активних та інтерактивних методів навчання;
- використання технологій проєктного навчання;
- формування міждисциплінарних зв'язків у навчальній програмі;

– організація освітніх заходів, що сприяють формуванню наскрізних умінь (дебати, рольові ігри, практикуми);

– співпраця з батьками та громадськістю для створення сприятливого навчального середовища [6].

Запропонована модель забезпечує системний підхід до формування наскрізних умінь у молодших школярів, інтегруючи їх у навчально-виховний процес позашкільної освіти, що сприяє всебічному розвитку особистості дитини [7].

У рамках дослідження було проведено апробацію структурно-функціональної моделі в різних позашкільних навчальних закладах. Заклади, що брали участь у дослідженні, впроваджували інтерактивні методики, розвивальні програми та адаптивні навчальні технології, спрямовані на стимулювання наскрізних умінь у молодших школярів [7]. Особлива увага приділялася груповій взаємодії, моделюванню реальних ситуацій та використанню міжпредметних зв'язків у позашкільній освіті [8].

Дослідження проводилося у формі педагогічних спостережень, анкетування учнів, батьків та педагогів [5].

Основні результати подані нижче:

– 90 % педагогів відзначили покращення залученості учнів у навчальний процес [6];

– 85 % учнів виявили підвищений рівень мотивації до навчання через інтерактивні форми занять [7];

– 80 % батьків зауважили покращення комунікативних і соціальних навичок у дітей [8];

Результати тестувань показали значне зростання рівня критичного мислення та здатності до рефлексії [6].

Запроваджена модель позитивно вплинула на розвиток наскрізних умінь у молодших школярів, зокрема було виявлено підвищення рівнів сформованості таких гнучких здатностей:

– *формування гнучкого мислення* – учні стали краще адаптуватися до нових освітніх викликів [8]. Це стало можливим завдяки інтерактивним та проблемним методам навчання, які стимулюють учнів до пошуку різноманітних шляхів вирішення завдань. Завдяки цьому діти почали більш відкрито ставитися до змін і непередбачуваних ситуацій.

– *підвищення комунікативної компетентності* – завдяки роботі в групах та участі у публічних виступах, учні розвивали навички ефективної комунікації, вміння вести дискусії, слухати інших та висловлювати свої думки в різних контекстах [6]. Цей процес сприяв формуванню не тільки вербальних, але й невербальних навичок спілкування, таких як уміння підтримувати контакт очима, емоційний вираз під час виступів.

– *розвиток самостійності* – учні навчилися самостійно оцінювати свої знання та приймати рішення [7]. Вони більше не чекали готових рішень від дорослих, а стали ініціювати та реалізовувати власні проекти, визначати шляхи досягнення своїх цілей у навчанні.

– *зростання креативності* – спостерігалася активна участь дітей у проектній діяльності, конкурсах та творчих заходах [7]. Завдяки інтеграції творчих завдань у навчальний процес, учні почали використовувати нестандартні підходи до вирішення навчальних завдань, що сприяло розвитку їх творчої активності і бажання експериментувати.

Таким чином, результати дослідження підтвердили ефективність структурно-функціональної моделі у формуванні наскрізних умінь (soft skills) [8]. Це свідчить про доцільність її подальшого впровадження та адаптації до специфіки різних позашкільних освітніх закладів. Дослідження показало, що використання інтерактивних методів навчання, групової роботи та проектної діяльності значно підвищує рівень критичного мислення, комунікації, творчості та саморегуляції учнів [7]. Окрім того, спостерігається підвищення мотивації до навчання та активності дітей у навчальному процесі [8].

Для подальшого розвитку моделі доцільно:

- розширити спектр інтеграційних підходів, що поєднують наскрізні уміння з різними освітніми напрямками [6];
- запровадити нові методи оцінювання сформованості наскрізних умінь, зокрема цифрові інструменти моніторингу та самооцінки учнів [7];
- посилити співпрацю між позашкільними закладами та загальноосвітніми школами для створення єдиного навчального простору, що підтримує наскрізні уміння на всіх етапах освіти [8].

Подамо певні рекомендації для педагогів та керівників позашкільних закладів, які можна використати в освітньому процесі з метою формування наскрізних умінь молодших школярів.

1. Використовувати інтерактивні методи навчання, що стимулюють активну участь дітей у навчальному процесі [7].
2. Сприяти розвитку соціальної взаємодії між учнями через командні проекти, дискусії та творчі завдання [6].
3. Інтегрувати наскрізні уміння в освітні програми позашкільних закладів, забезпечуючи їхню системну реалізацію [8].
4. Підвищувати кваліфікацію педагогів шляхом впровадження тренінгів і курсів з методики формування наскрізних умінь [5].
5. Використовувати сучасні цифрові технології для моніторингу та коригування розвитку наскрізних умінь у дітей [7].

Таким чином, впровадження структурно-функціональної моделі сприяє підвищенню якості позашкільної освіти України, а також розвитку наскрізних здатностей молодших школярів, створенню інноваційного освітнього середовища, що орієнтується на успішну соціалізацію молодого покоління.

Використана література:

1. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.
2. Державний стандарт початкової освіти. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2018. 80 с.
3. Савченко О. Я. Компетентнісний підхід у сучасній початковій освіті: теоретичні аспекти та практика впровадження. Київ, 2019. 256 с.

4. Ткаченко О. В. Формування критичного мислення в молодших школярів у процесі навчання. Харків : Освіта XXI століття, 2020. 192 с.
5. Дейкстра П., Верберг В. Методика навчання у позашкільній освіті: європейський досвід. Амстердам : Освіта і суспільство, 2021. 220 с.
6. Підласий І. І. Основи педагогічного вимірювання. Київ : Освіта, 2018. 288 с.
7. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід у початковій школі: теорія і практика. Київ : Грамота, 2021. 240 с.
8. OECD. Future of Education and Skills 2030, OECD Publishing, 2020. URL : <https://www.oecd.org/education/2030/>. Англ.

References:

1. Zakon Ukrainy "Pro osvitu". Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2017. № 38-39. St. 380 [in Ukrainian].
2. Derzhavnyi standart pochatkovoi osvity. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. Kyiv, 2018. 80 p. [in Ukrainian].
3. Savchenko O. Ya. Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni pochatkovii osviti: teoretychni aspekty ta praktyka vprovadzhennia. Kyiv : [vydavnytstvo], 2019. 256 p. [in Ukrainian].
4. Tkachenko O. V. Formuvannia krytychnoho myslennia v molodshykh shkoliariv u protsesi navchannia. Kharkiv : Osvita XXI stolittia, 2020. 192 p. [in Ukrainian].
5. Deijkstra P., Verberh V. Metodyka navchannia u pozashkilni osviti: yevropeyskyi dosvid. Amsterdam : Osvita i suspilstvo, 2021. 220 p. [in Ukrainian].
6. Pidlasyi I. I. Osnovy pedahohichnoho vymiriuvannia. Kyiv : Osvita, 2018. 288 p. [in Ukrainian].
7. Bibik N. M. Kompetentnisnyi pidkhid u pochatkovii shkoli: teoriia i praktyka. Kyiv : Hramota, 2021. 240 p. [in Ukrainian].
8. OECD. Future of Education and Skills 2030, OECD Publishing, 2020. URL : <https://www.oecd.org/education/2030/> [in English].

A. FEDORENKO. Structural-functional model for implementing pedagogical conditions in developing cross-cutting skills in younger school children within extracurricular educational institutions.

The article is devoted to the study of the structural-functional model for implementing pedagogical conditions for the development of transversal skills in primary school children within extracurricular educational institutions. The relevance of the problem is determined in the context of modern educational reforms and the necessity of preparing for the challenges of the 21st century. It is noted that the formation of transversal skills is a key objective of the educational process, as it contributes to personal development, adaptability in a dynamic society, and preparation for future professional activities.

The conceptual approaches to the formation of transversal skills, including the competency-based, activity-based, and personality-oriented approaches, are analyzed. The significance of interactive methods, project-based learning, and a developmental environment in ensuring the effective development of critical thinking, communication skills, creativity, and social competence in children is explored. The main pedagogical conditions that contribute to the development of transversal skills in primary school students are identified, including the individualization of the learning process, the use of modern educational technologies, and the introduction of various forms of active interaction between students, teachers, and parents.

A structural-functional model is proposed, which includes goal-oriented, content-based, organizational-process, and control-evaluation components. The features of each component are revealed, and their role in the formation of transversal skills is substantiated. The results of an empirical study on the implementation of this model in extracurricular education practice are described, confirming its effectiveness and feasibility. It has been proven that the application of the proposed model promotes a more harmonious development personalities, fostering their ability for critical analysis of information, productive communication, teamwork, and creative self-expression.

Based on the obtained data, recommendations for optimizing the process of developing transversal skills in younger students are formulated. The prospects for further research in this direction are outlined, particularly the expansion of opportunities for integrating transversal skills into the extracurricular education system through collaboration with formal education, the development of new methodological approaches, and the implementation of digital technologies in the educational process.

Keywords: transversal skills, extracurricular education, pedagogical conditions, structural-functional model, interactive methods, critical thinking, communication skills, project-based learning, personality-oriented approach.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-160.2025.21>

УДК 378.147

Цуканова Н. М.

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ЗАСВОЄННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сучасна освіта стоїть перед викликом – підвищити інтерес учнів до навчання, особливо в умовах цифрової епохи, коли традиційні методи часто є для дітей менш привабливими в порівнянні з інтерактивними технологіями.

У статті досліджується використання гейміфікації в контексті засвоєння англійської мови учнями початкових класів, приділяючи особливу увагу її значущості у світлі впливу діджиталізації на сферу освіти. На тлі освітніх парадигм, що розвиваються, у дослідженні виявлено прогалину у використанні ігрового навчання для покращення оволодіння англійською мовою серед учнів молодших класів. Мета полягає в тому, щоб оцінити ефективність гейміфікаційних методик у підвищенні залученості, мотивації та рівня володіння мовою у студентів. Застосовуючи змішаний метод, дослідження поєднує кількісний аналіз даних про успішність студентів із якісними відгуками викладачів та студентів. У дослідженні було задіяно цілеспрямовану вибірку учнів початкових класів і вчителів, які використовували стандартизовані тести, опитування та інтерв'ю для збору всебічних даних. Результати вказують на значний позитивний вплив гейміфікації на навички володіння англійською мовою учнів, зокрема на покращення словникового запасу, граматики та загальної мовної компетентності. Викладачі повідомили про підвищення рівня участі та зацікавленості учнів у навчальній діяльності. Ключові висновки підкреслюють потенціал гейміфікації як трансформаційного інструменту в початковій освіті, що передбачає зміну парадигми в бік інтерактивних та орієнтованих на учня методик викладання. Отримані результати сприяють педагогічному дискурсу, наголошуючи на важливості інтеграції інноваційних стратегій викладання, які б відповідали різноманітним навчальним потребам і вподобанням.

Подальшого розгляду потребує проблема формування належного рівня інформаційної культури молодшого школяра.

Ключові слова: гейміфікація, початкова освіта, викладання англійської мови, мова, друга ігрове навчання.

Після пандемії у світі відбулося чимало змін, одна з яких – діджиталізація. Це, звісно, впливає на систему освіти. Дійсно, під час переходу до традиційної системи освіти після пандемії дітям було важко сконцентруватися. Це